

«La croada judicial d'Urquijote contra l'èuscar»: «enemic» d'una sola cara?

“Urquijote’s judicial crusade against the Basque language”:
a single-faced “enemy”?

Beñat GARAIO MENDIZABAL
Grup de Recerca ELEBILAB
Universitat del País Basc

Data de recepció: 13 de març de 2017

Data d'acceptació: 18 de maig de 2017

RESUM

En aquest article s'analitzen els recursos judicials presentats per la Delegació del Govern a la Comunitat Autònoma Basca (CAB) contra iniciatives institucionals per a la normalització de l'èuscar. Especialment, s'aprofundeix en la mediàtica figura de Carlos Urquijo, el delegat del Govern entre els anys 2012 i 2016. A més, s'analitza l'estratègia de confrontació plantejada per aquest últim i que va ser assumida per l'anomenada *euskalgintza*, el moviment a favor de l'èuscar. Aquest enfrontament va impedir optar per solucions més constructives per crear nous marcs col·laboratius, teixir una nova xarxa de suports i construir un nou *framing* ('marc') per a l'èuscar. Segons l'autor, els recursos judicials presentats pel delegat podrien haver despertat una reacció més resilient i constructiva per reforçar les ideologies lingüístiques favorables a l'èuscar, avui en fase d'alentiment després d'un significatiu procés de revitalització. Per al desenvolupament d'aquest treball, es recopila una llista de les denúncies presentades per Urquijo i el seu equip, i són objecte d'estudi i revisió diverses teories de ciències polítiques i sociolingüística.

PARAULES CLAU: èuscar, Comunitat Autònoma Basca, Espanya, ideologies lingüístiques, sociolingüística, dret lingüístic, conflicte lingüístic.

ABSTRACT

In this article we will analyze the judicial appeals lodged by the Spanish Government Delegation in the Basque Autonomous Community against institutional initiatives aiming to revitalize the Basque language. In particular, we will look closely at the high-profile figure of Carlos Urquijo, the Government Delegate between 2012 and 2016, and the strategy of confrontation which he implemented and which was opposed by the *euskalgintza*, the movement in favor of Basque. According to the author, the judicial appeals lodged by the Delegate could have given rise to a more resilient and constructive reaction addressed to reinforcing

the linguistic ideologies favorable to Basque, which is now in a phase in which its significant process of revitalization is slowing down. For the development of this research, a list of appeals lodged by Urquijo and his team will be compiled and various political-science and sociolinguistics theories will be the object of study and reflection.

KEYWORDS: Basque language, Basque Autonomous Community, Spain, language ideologies, sociolinguistics, linguistic rights, language conflict.

1. INTRODUCCIÓ

No he hecho nada que no debería haber hecho. Me limito a actuar para que se cumpla la legislación actual.

CARLOS URQUIJO

Quan, en les eleccions generals del 2011, Mariano Rajoy va obtenir majoria absoluta, es podia preveure que moltes coses canviarien en molts àmbits. Un d'aquests canvis va ser la segona designació de Carlos Urquijo com a delegat de l'Estat a la Comunitat Autònoma Basca (CAB), ja tradicionalment de perfil baix. No obstant això, Urquijo provenia d'un dels sectors menys moderats del PP alabès i la seva dilatada experiència en el partit i el seu tradicional ímpetu parlamentari podien indicar que, aquesta vegada, el seu treball com a delegat del Govern seria diferent. En aquests cinc anys de responsabilitat ha estat capaç de condicionar la política basca fins al punt d'adquirir notorietat i fama. Prova d'aquest ressò mediàtic són, per exemple, els àlies «Urquijote», «enemic de l'èuscar» i «enemic de la pau», entre d'altres.

El PP va retirar discretament del càrrec Urquijo el desembre del 2016, pensant que en aquesta nova legislatura haurien d'obtenir nous suports. Per això, en lloc d'Urquijo, el PP va col·locar-hi Javier de Andrés, home fort dintre del PP alabès i que també ha realitzat declaracions incendiàries contra el nacionalisme basc i l'èuscar. Per tant, ens valdrem d'aquest canvi de cicle i de cara per analitzar l'activitat judicial de Carlos Urquijo i enfocar aquest treball amb la resposta que l'*euskalgintza*, moviment a favor de l'èuscar, ha ofert al conflicte plantejat. L'autor parteix de la hipòtesi que l'*euskalgintza*, fonamentalment la institucional ja que d'ella depèn la legislació i la política macrolingüística, ha desaprofitat aquesta ocasió per abordar la precarietat jurídica de l'èuscar i modelar les ideologies lingüístiques de la ciutadania per reforçar una defensa més plural i cohesionada a favor de l'idioma. Hem de recordar que la conflictivitat entre les delegacions del Govern i la CAB i la Comunitat Foral de Nafarroa/Navarra es remunten temps enrere, ja que Agirreazkunaga (1996 i 2005) recull i analitza diversos recursos presentats per les primeres des de l'any 1989, gairebé fins a l'època d'Urquijo. No obstant això, creiem que el període d'Urquijo mereix ser analitzat exhaustivament i aquest és l'objecte d'anàlisi en aquest treball.

2. MARC TEÒRIC

2.1. *L'Estat espanyol: un estat multilingüe*

La majoria dels ciutadans i polítics estan d'acord en una cosa: Espanya és un estat divers pel que fa a la quantitat d'idiomes que es parlen dins del seu territori. No obstant això, les controvèrsies succeeixen després, en intentar establir un marc de convivència que reguli les relacions de poder entre les diferents comunitats lingüístiques. Segons Moreno Cabrera (2015: 34), «la comunitat castellanoparlant no desitja perdre els privilegis derivats que la seva llengua, el castellà, sigui dominant en tots els àmbits decisius a Catalunya; i d'aquí sorgeix precisament el conflicte».

2.1.1. «Nacionalisme lingüístic espanyol: una ideologia destructiva?»

Coluzzi (2007) distingeix entre dos tipus de nacionalisme —micro i macro—, cada un dels quals integra diferents subtipus: progressistes i conservadors. Per altra banda, Anderson (2006: 35) defineix una nació com una comunitat política imaginada. Per poder reforçar aquesta comunitat imaginada, un idioma és connectat a «un tros de terra» (McRae, 1975, i Laponce, 1984) i, associant idioma amb identitat, canvi social i creixement econòmic, un estat pot posar en marxa la seva maquinària per modelar els seus ciutadans (Adrey, 2009: 30).

Va ser Moreno Cabrera (2008) qui va alertar de la virulència del macronacionalisme lingüístic a Espanya, on projectes de revitalització lingüística eren vistos com un perill per a la unitat territorial. Si parlem de partits macronacionalistes, un dels exemples més importants n'és el PP.

Segons López Nieto (2009: 177), el PP va ser fundat sota dos clars principis: l'anomenat *compromís autonòmic*, amb el qual les diferents comunitats autònomes d'Espanya van ser declarades la força motriu d'una Espanya reeixida (López Nieto, 2009: 182), i un programa polític i econòmic pròsper. No obstant això, Grau (2007: 14) afirma que «els partits estatals de dretes a Espanya han promogut una visió unitària i centralitzada de nació-estat».

2.1.2. La Constitució espanyola del 1978, l'Estat de les autonomies i els idiomes

Tal com afirma Arzoz (2008: 145), l'Estat, en general, i la Constitució, en particular, mantenen una jerarquia en què l'hegemonia del castellà està garantida, per salvaguardar així la unitat d'Espanya. A Espanya, les regions tenen un cert grau d'autonomia, però aquestes competències són ratificades si enforteixen la seva compatibilitat amb els articles de la Constitució. En aquest context, «l'espanyolisme lingüístic utilitza mitjans institucionals, jurídics i polítics que qüestionin, dificultin i impedeixin la promoció real i el desenvolupament de les llengües diferents del castellà» (Moreno Cabrera, 2015: 49).

TAULA 1
La Constitució espanyola

Article 2

La Constitució es fonamenta en la indissoluble unitat de la Nació espanyola, pàtria comuna i indivisible de tots els espanyols, i reconeix i garanteix el dret a l'autonomia de les nacionalitats i de les regions que la integren i la solidaritat entre totes elles.

Article 3

1. El castellà és la llengua espanyola oficial de l'Estat. Tots els espanyols tenen el deure de conèixer-la i el dret d'usar-la.
2. Les altres llengües espanyoles seran també oficials en les respectives comunitats autònomes d'acord amb els seus estatuts.
3. La riquesa de les diferents modalitats lingüístiques d'Espanya és un patrimoni cultural que serà objecte d'especial respecte i protecció.

FONT: Regne d'Espanya, 1978: 10-11.

2.2. *L'èuscar actualment i la legalitat*

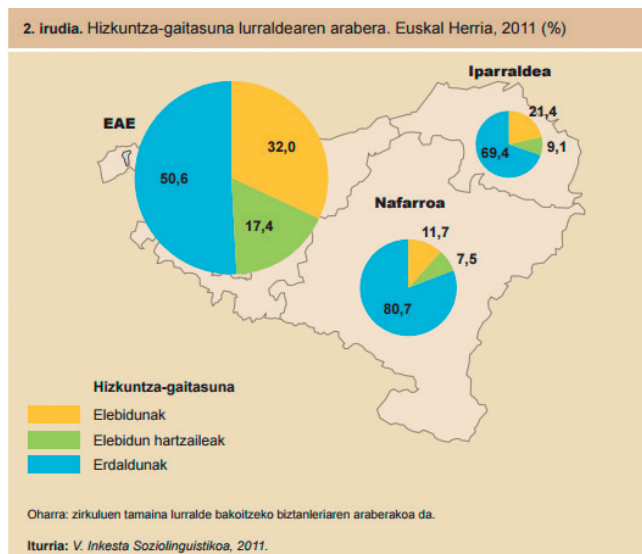
Tal com les dades indiquen, l'increment de l'ús de l'idioma està estancat i la millora del coneixement de l'idioma i les actituds positives són cada vegada més contingudes. Tot i haver avançat molt, l'activisme està mostrant símptomes d'esgotament i hi ha nombroses veus que demanen un nou paradigma que doni energia al moviment (Topagunea, 2015: 1).

2.2.1. *La situació actual de l'èuscar*

Al voltant de tres milions de persones habiten el País Basc, dels quals 714.000 són bilingües en èuscar i castellà/francès (Govern Basc, 2013: 15). Si ho comparem amb la situació de fa un segle, els percentatges de parlants actuals són més modestos, i les xifres, per contra, més altes. Això explica el gran canvi social i cultural que ha viscut la societat basca. De totes maneres, els pitjors anys per a l'èuscar ja van passar fa unes dècades i «estem camí de guanyar l'èuscar», fent l'ullet al títol de l'inspirador llibre publicat per Goikoetxea (2016a).

Encara que el coneixement i l'ús de l'idioma a certes zones d'Iparralde (País Basc del Nord, en territori de domini del francès) i Nafarroa/Navarra (dividit en tres zones lingüístiques amb diferent legislació lingüística) són millors que en bona part de la CAB, la normalització de l'èuscar és més accelerada en aquesta última, on les polítiques institucionals van d'acord amb els moviments socials a favor de l'idioma. De totes maneres, a la zona bascòfona de Nafarroa/Navarra l'èuscar gairebé avança al mateix ritme que a la CAB; a la zona mixta augmenta lleugerament, i ho fa de manera insignificant a la no bascòfona. A Iparralde la pèrdua de l'idioma segueix, encara que sigui en menor mesura avui en dia.

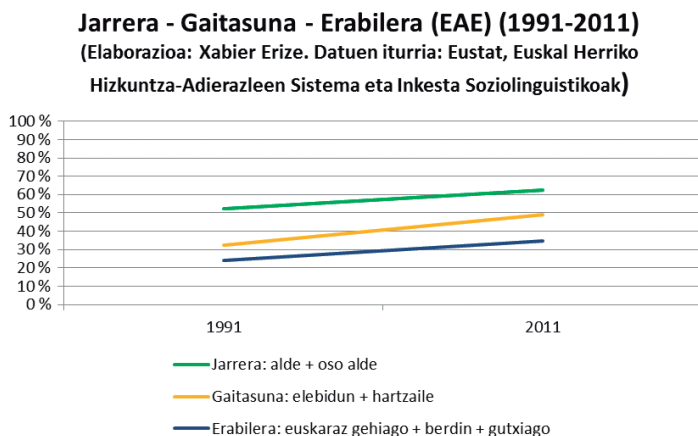
FIGURA 1
 Percentatge de parlants de l'èuscar distribuïts per regions

FONT: Govern Basc, 2013: 16. Groc: bilingües, verd: bilingües passius i blau: monolingües castellà/francès.

I en aquest context, l'ús global de l'idioma no s'incrementa al ritme del seu coneixement, que se situa en un 13,3 %, lleugerament superior comparat amb el 10,8 % registrat en les dades de 1989 (Soziolinguistika Klusterra, 2012: 2).

FIGURA 2
 Correlació entre les actituds positives (línia verda), les aptituds (línia groga) i els usos lingüístics a la CAB (línia blava)

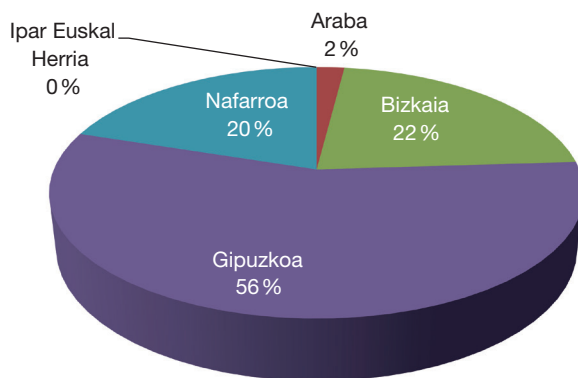
FONT: EGOD (Euskararen Gaietako Oinarrizko Diskurtsoak), 2015: 11.

2.2.2. Els pulmons de l'euscar: la Mancomunitat de Municipis Bascoparlants (UEMA)

Ha estat la paradoxa de la revitalització de l'euscar: les zones més castellanoparlants s'estan euscaritzant a un ritme accelerat, mentre que els municipis més bascoparlants retrocedeixen significativament en les últimes dècades. Aquest és un fet comprovat per autors com Bengoetxea (2012), Esnaola (a Irureta, 2015*b*) i Iurrebaso (a Irureta, 2015*a*). Els mateixos municipis des de fa temps i sent-ne conscients, «per englobar els pobles bascoparlants i oferir assessorament i serveis a aquests municipis», el 1991 van crear la Mancomunitat de Municipis Bascoparlants (Udalerri Euskaldunen Mankomunitatea, UEMA).

Avui dia, hi ha 82 municipis bascos en aquesta Mancomunitat, en la qual s'exigeix com a requisit un índex sociolingüístic superior al 70 %: la suma del percentatge de bascoparlants i la meitat de la proporció de bilingües passius ha de sobrepassar el límit (UEMA, 2017). Per accedir a la Mancomunitat cal una majoria absoluta a la Junta Municipal i el mateix mecanisme és vàlid per sortir-ne. Com el lector ha pogut imaginar, la volatilitat dels municipis membres és relativament important, en funció del partit que governa cada poble i de la seva situació econòmica (els municipis membres han de pagar una quota anual estipulada segons els seus ingressos, actualment, 6.838 € de mitjana).

FIGURA 3
Localització dels municipis integrats a la UEMA l'any 2013

FONT: Marko, 2013: 216.

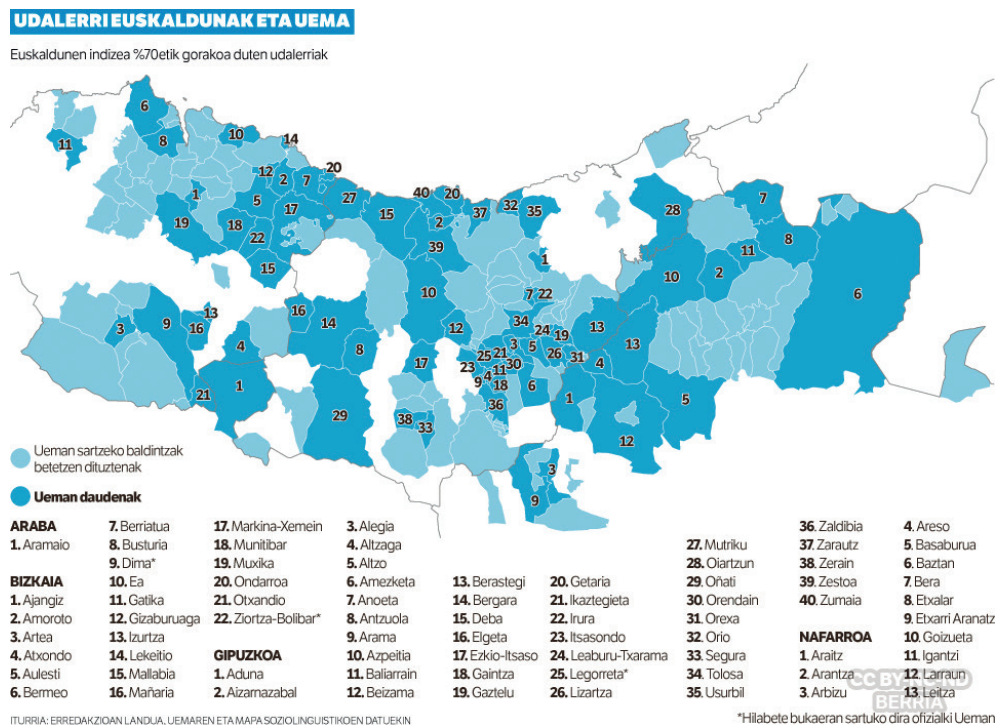
Encara que el gràfic anterior hagi pogut canviar lleument en els darrers anys, observem que una àmplia majoria dels integrants de la UEMA provenen de Gipuzkoa/ Guipúscoa, la província més bascoparlant. També és el territori basc on l'espectre ideològic de l'esquerra *abertzale* té més suport: el 70 % dels municipis de la UEMA estan governats per EH Bildu, i el 30 %, per EAJ-PNB (Goikoetxea, 2016*b*).

La pugna entre els partits micronacionalistes té un dels seus punts clau en l'aspecte lingüístic, ja que presenten serioses diferències quant als seus plantejaments. Mentre que l'esquerra *abertzale* ha reivindicat l'euskaldunització del País Basc com una prioritat per a la construcció nacional, el PNB defensa un escenari on l'èuscar és un element més a l'hora de definir l'ésser basc, i les polítiques lingüístiques a favor del basc no s'han d'imposar, ja que aquest idioma, per la seva subordinació pel que fa a la llengua de comunicació de la societat (el castellà), passa a ser una elecció opcional del ciutadà. És a dir, aquesta visió de gran part de l'espectre polític basc, incloent-hi el *jeltzale*, opta per una visió on la normalització de l'idioma minoritzat ha d'evitar «mesures coercitives», sense aprofundir massa en els factors que influeixen en la minorització de l'idioma (vegeu Goirigolzarri, 2015, i Izagirre, 2010, per a més informació).

Les ja esmentades disputes polítiques entre micronacionalistes i el caràcter conflictiu que s'ha volgut donar a la UEMA des de certs sectors han descoratjat diversos municipis a l'hora d'integrar-s'hi (Urrutia Libarona, 2000: 36).

Excepte l'esquerra *abertzale* i alguns sectors del PNB, l'espectre ideològic restant del País Basc s'oposava a la creació de la Mancomunitat, ja que, per a uns (els del PNB) la UEMA pretenia fer front a la minorització que anava camí de perpetuar-se; i

FIGURA 4
Pobles que integren (blau fosc i negreta) o podrien integrar (blau clar) la UEMA

per a uns altres, el simple fet de reivindicar *municipis monolingües en èuscar* atemptava contra la legalitat. Podríem dir que, mentre que gran part del PNB acceptaria l'ús preferent (fins i tot exclusiu) de l'èuscar, sempre que els drets del castellanoparlant estiguin salvaguardats, els macronacionalistes s'oposen enèrgicament a l'opció de *viure íntegrament en èuscar*, ja que aquesta posició hauria d'ocupar-la el castellà i l'èuscar hauria d'estar relegat al bilingüisme institucional, sense que se'n pugui establir l'ús obligatori al sector privat. Aquesta oposició es veia reflectida en el constant setge realitzat per aquests partits polítics i jutjats, no solament en el pla discursiu, sinó també mitjançant boicots i mesures legals (Urrutia Libarona, 2000: 36). Aquest xoc de visions sobre el que caldria fer per a la normalització ha desanimat o intimidat diversos municipis bascoparlants per no sumar-se a la Mancomunitat, ja que, si tots els pobles bascos que superen l'índex sociolingüístic formessin part de la UEMA, estaríem parlant de 376.500 habitants (actualment, 232.200 persones) (Goikoetxea, 2016b).

2.2.3. Sobre la precarietat de l'oficialitat de l'èuscar

En el cas de la CAB, la designació de l'èuscar com a idioma oficial i propi podia haver derivat en un major marge d'actuació normalitzadora, com ha succeït al Principat de Catalunya; però, aquestes esclertes legals no han estat explotades a la CAB (Urrutia Libarona, 2015). Encara més, la legislació autonòmica que sanciona l'estatus i l'ús de l'èuscar és més intransigent que les lleis estatals (Etxeberria, 2015: 89).

A Catalunya el terme *propi* ha permès que el català sigui d'ús exclusiu, preferent o de mínim obligatori. A més, el règim lingüístic del tipus de «doble oficialitat» que delimitava la Llei 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística, seguint Puig Salellas (2009) permet a la llengua oficial pròpia el seu ús sense que hagi de ser utilitzada obligatòriament al costat de la llengua oficial de l'Estat. Cal destacar que no va passar el mateix a la CAB. D'altra banda, la Sentència 82/1986 del Tribunal Constitucional (STC) va rebaixar l'estatus de l'èuscar en referir-se a aquest idioma com a «cooficial», imposant un «bilingüisme obligatori» per a l'idioma que se suposa que ha de ser discriminat positivament. Davant d'aquesta situació, és sorprenent l'escassa activitat al Parlament Basc per elevar, almenys, l'estatus de l'èuscar al nivell del català, valent-se del *principi de l'autonomia de l'oficialitat i la propietat* (Puig Salellas, 2009). És justament aquesta interpretació el que ha reivindicat i intentat posar en pràctica la UEMA, però la legislació basca ha permès que la jurisprudència espanyola sigui contrària a aquest règim de doble oficialitat a què ens referíem anteriorment. A més, el TC, a la Sentència 82/1986, va interpretar que l'article 8.3 de la Llei bàsica de normalització de l'ús de l'èuscar (la qual regulava l'ús institucional exclusiu de l'èuscar) era incompatible amb l'article 3 de la Constitució i d'aquest buit legal provenen la majoria de les denúncies interposades per Urquijo.

Hi ha una normativa que reconeix la possibilitat que les administracions utilitzin solament un dels dos idiomes oficials (Reial decret 2568/1986, del 28 de novembre),

però el recurs del TC esmentat anteriorment deixa sense garanties jurídiques aquesta pràctica, malgrat els arguments a favor que esgrimeixen els juristes i els experts.

La nova llei municipal signada el 2016, anomenada Llei 2/2016, del 7 d'abril, d'institucions locals d'Euskadi, va venir a pal·liar alguns d'aquests buits i va ser considerada com un salt qualitatiu per a l'èuscar per diverses raons (Urrutia Libarona, 2016: 306):

— Delimita l'oficialitat de l'èuscar i del castellà i s'adequa a la jurisprudència del TC.

— Dota de mecanismes els municipis per a la implementació de polítiques lingüístiques.

— Avala jurídicament l'ús exclusiu de l'èuscar en municipis bascoparlants.

— Activa el mecanisme denominat *Eragin linguistikoaren ebaluazioa* (ELE, 'avaluació de l'impacte lingüístic').

De tota manera, quan institucions com l'Advocacia General de l'Estat o partits polítics presenten recursos contra les mesures implementades a favor de la normalització lingüística, el TC ha «canviat la seva jurisprudència» en els últims anys, i presenta «arguments incoherents» (Vernet, 2015: 87). Això porta a la pràctica invalidesa de tota norma a favor de qualsevol idioma que no sigui el castellà, i aquesta situació podria encoratjar aquells qui s'oposen a la normalització de rebutjar sistemàticament qualsevol intent per part de les autonomies. L'autor afegeix que s'ha perdut una oportunitat històrica de legislar a favor de la convivència i la igualtat i espera una rectificació del TC, pel fet que «ha oblidat el seu paper neutral, prenent partit per la llengua dominant» (Vernet, 2015: 87).

2.3. *Repàs de les teories en l'àmbit dels drets lingüístics*

Els intents de revitalització en el món són molts i molt variats. Aquest procés de revitalització de drets lingüístics és molt complex, a causa de la diversitat de factors que hi participen i de la impossibilitat d'establir un únic *modus operandi* a totes les comunitats, ja que, com diuen els mateixos autors, «tot cas és diferent» (Grenoble i Whaley, 2006: 5).

Sobre el paper, nombrosos països asseguren tenir voluntat per acomodar la normativa a la realitat de les minories, però molts d'ells no plasmen aquesta aparent simpatia en mesures concretes. Al cap i a la fi, compartim l'afirmació de Grin (1994: 38) sobre el fet que «oferir el mateix tractament a idiomes en desigual situació porta inevitablement a l'increment d'influència i presència de l'idioma hegemònic. Perquè les minories lingüístiques sobrevisquin, necessiten polítiques asimètriques per tal que les comunitats majoritàries redueixin el seu poder».

Però, quina majoria està disposada a veure reduïda la seva llarga llista de privilegis? Al capdavall, Chomsky (1979, a May, 2000: 368) tenia raó quan afirma que «les qüestions sobre idiomes són bàsicament qüestions sobre poder».

3. MÈTODES

Aquest és un treball predominantment empíric on l'autor, partint dels seus coneixements i del seguiment del mandat de Carlos Urquijo, contextualitza els recursos interposats per la Delegació del Govern amb les ideologies lingüístiques imperants i els treballs científics sobre els drets lingüístics.

3.1. *Metodologia aplicada*

El mètode emprat en aquest treball podria etiquetar-se com a *literature review*, segons la nomenclatura de l'Associació Americana de Psicologia (2011, a Erize, 2016: 115), ja que s'han analitzat nombrosos treballs científics rellevants per tal de desenvolupar-lo, a més d'emprar cròniques periodístiques, notícies, reportatges i actes legals per fer un seguiment dels recursos interposats per Urquijo.

3.2. *Objectius*

Abans de res i en primer lloc, aquest treball es fonamenta en la premissa que la implementació d'una política lingüística ha de ser analitzada científicament (M. Gazzola, conversa privada). En segon lloc, si es vol construir una reflexió beneficiosa per a tothom, és imprescindible en l'anàlisi del conflicte una perspectiva acadèmica allunyada del soroll provocat. Finalment, hi ha la necessitat de crear solucions que facin de la UEMA una iniciativa més sòlida si es vol superar la seva debilitat estructural, provocada per les constants amenaces judicials (Urrutia Libarona, 2000: 31; Etxeberria, 2015).

4. RESULTATS

Aquest treball vol fer dues contribucions a aquest número monogràfic: 1) compartir una breu crònica del que ha passat a la Delegació del Govern espanyol a la CAB amb Carlos Urquijo, i 2) completar una llista exhaustiva dels recursos i denúncies presentats per ell mateix.

4.1. *Breu crònica judicial del que ha passat a la CAB entre els anys 2012 i 2016*

Carlos Urquijo va jurar el seu càrrec com a delegat del Govern el 9 de gener del 2012;¹ els seus primers mesos al despatx van ser discrets a causa de la configuració política de la CAB en aquest moment, ja que PSE i PP governaven en la comunitat.

1. <https://labur.eus/cWdBA>, consulta: febrer 2017.

No obstant això, les eleccions autonòmiques d'octubre van canviar d'arrel el panorama polític, moment en el qual va començar un conflictiu període entre la Delegació i les administracions locals.

En els últims cinc anys, segons el nostre punt de vista, dues persones amb responsabilitat institucional han marcat l'esdevenir polític de la CAB: el mateix Urquijo i l'advocada de l'Estat, Macarena Olona, ja que l'un identificava «el trencament de la llei» i l'altra afegia un contingut jurídic a aquesta denúncia.² El diari d'òrbita *jeltzale Noticias de Gipuzkoa* definia aquesta successió de requeriments com a «croada judicial». Fins i tot alguns periodistes parlaven del col·lapse d'ajuntaments i jutjats a causa del delegat del Govern.³

Sigui com sigui, els recursos d'Urquijo i Olona tenien com a objectiu els símbols, l'èuscar, mecanismes de participació ciutadana i dret a decidir, i els presos. Amb certesa, l'èuscar va ser el que més interès i polèmica va suscitar. Per il·lustrar la seva manera de procedir amb uns exemples, el delegat del Govern va presentar denúncies pel procés de desannexió del barri d'Itxaso del municipi d'Ezkio,⁴ les beques a joves creadors promogudes per l'Ajuntament d'Azpeitia,⁵ pel fet d'obrir ajuntaments el dia 12 d'octubre,⁶ per l'ajuda econòmica atorgada per l'Ajuntament de Vitòria-Gasteiz a Udalbiltza⁷ i, finalment, com veurem més endavant, per mesures preses per a la normalització de la llengua pròpia de la CAB.

A continuació afegim un extens cronograma on es narren els successos més importants d'aquest conflicte polític i jurídic:

TAULA 2
El mandat d'Urquijo i l'èuscar, pas a pas

Gener 2012	Urquijo jura el seu càrrec com a delegat del Govern a la CAB.
Març 2012	Urquijo qualifica de «raonable» la col·laboració que hi ha entre la Delegació del Govern i els municipis bascos tot i que, no obstant això, «es podria millorar». ⁸
Octubre 2012	Iñigo Urkullu accedeix a Ajuria Enea, i relleva així Patxi López. ⁹
Desembre 2012	Urquijo presenta un requeriment a l'Audiència Nacional sobre la decisió de l'Ajuntament de Donostia/Sant Sebastià d'atorgar la Medalla al Mèrit Ciutadà a José Luis Álvarez Enparantza, <i>Txillardegi</i> , conegut sociolingüista, escriptor i un dels principals artífexs de l'èuscar estàndard. ¹⁰

2. <https://labur.eus/0npOQ>, consulta: febrer 2017.

3. <https://labur.eus/6V782>, consulta: febrer 2017.

4. <https://labur.eus/colUd>, consulta: febrer 2017.

5. <https://labur.eus/CZBbR>, consulta: febrer 2017.

6. <https://labur.eus/VtkRL>, consulta: febrer 2017.

7. <http://udalbiltza.eus/>, consulta: febrer 2017.

8. <https://labur.eus/OaN2D>, consulta: febrer 2017.

9. <https://labur.eus/DKJ13>, consulta: febrer 2017.

10. <https://labur.eus/E80aV>, consulta: febrer 2017.

TAULA 2 (Continuació)
El mandat d'Urquijo i l'èuscar, pas a pas

Gener 2013	Trenta-sis municipis i la Mancomunitat Urola Kosta de Gipuzkoa/ Guipúscoa insereixen factors lingüístics en els criteris per a les contractacions. ¹¹
Febrer 2013	Urquijo presenta el primer recurs, a l'Ajuntament de Tolosa, pel fet de prioritzar bascoparlants en unes ajudes econòmiques a la producció cultural. ¹²
Abril 2013	Urquijo recorre la subvenció concedida per la Diputació Foral de Gipuzkoa/ Guipúscoa (DFG) a la Ikastola Xalbador de Kanbo (País Basc del Nord). ¹³
Juliol 2013	L'Advocacia General de l'Estat presenta un recurs contra l'Ajuntament de Zestoa pel fet d'inserir criteris lingüístics en les contractacions. ¹⁴ L'Ajuntament de Zarautz declara que començarà a comunicar-se íntegrament en èuscar amb els seus ciutadans. ¹⁵
Setembre 2013	Els ajuntaments d'Anoeta, Lezo, Errezil, Elgoibar, Zarautz i Zumaia també reben sengles recursos pels criteris lingüístics en la contractació. El mateix succeeix amb Olazti (Nafarroa/Navarra). ¹⁶ Carlos Urquijo demana a Euskal Irrati Telebista de no incloure els pallassos «Pirritx eta Porrotx» en la seva programació. ¹⁷
Abril 2014	Es fa un requeriment a l'Ajuntament d'Azpeitia pels criteris de contractació. ¹⁸ La UEMA comptabilitza un total de 62 recursos i Kontseilua convoca protestes en diversos pobles «contra les intervencions de l'Estat contra l'èuscar». ¹⁹
Juny 2014	La localitat ultrapirenaica d'Uztaritze declara el basc llengua oficial del municipi. ²⁰ Urquijo torna a presentar un recurs contra l'Ajuntament de Tolosa per la mateixa raó, i aquest reitera el seu compromís per aprofitar les oportunitats que la legalitat ofereix en matèria lingüística. ²¹
Juliol 2014	El Jutjat Provincial de Bizkaia/Biscaia emet una sentència que prohibeix a l'Ajuntament de Lekeitio publicar les seves actes només en èuscar. ²²

11. <https://labur.eus/HkRAu>, consulta: febrer 2017.

12. <https://labur.eus/N1SAO>, consulta: febrer 2017.

13. <https://labur.eus/rczZj>, consulta: febrer 2017.

14. <https://labur.eus/J9de3>, consulta: febrer 2017.

15. <https://labur.eus/OPpIw>, consulta: febrer 2017.

16. <https://labur.eus/CNqW6>, consulta: febrer 2017.

17. <https://labur.eus/HpAi6>, consulta: febrer 2017.

18. <https://labur.eus/LMclT>, consulta: febrer 2017.

19. <https://labur.eus/4kW9f>, consulta: febrer 2017.

20. <https://labur.eus/fORcX>, consulta: febrer 2017.

21. <https://labur.eus/0mQme>, consulta: febrer 2017.

22. <https://labur.eus/vXglE>, consulta: febrer 2017.

TAULA 2 (Continuació)
El mandat d'Urquijo i l'èuscar, pas a pas

Setembre 2014	La UEMA envia cartes a les institucions situades en la CAB, per declarar que desitgen «establir relacions oficials només en èuscar». ²³
Octubre 2014	Urquijo presenta un recurs contra l'Ajuntament de Berastegi pel fet d'ingressar a la UEMA (aquest hi havia estat acceptat el 31 de març del 2014). ²⁴
Novembre 2014	La Delegació del Govern interposa un recurs contra la DFG, a causa de la senyalització monolingüe col·locada en algunes carreteres. ²⁵
Desembre 2014	Els ajuntaments d'Aduna, Arama, Altzaga, Antzuola, Bergara i Itsasondo reben sengles requeriments pel fet d'enviar les seves actes íntegrament en èuscar. ²⁶ El viceconseller de Política Lingüística de la CAB, Patxi Baztarrika, presenta un informe jurídic on s'avalua aquesta pràctica. ²⁷
Gener 2015	Urquijo presenta un recurs al Pla d'Euskaldunització de la DFG. ²⁸ Els ajuntaments d'Amezketeta, Beizama, Elgeta, Gaintza, Oiartzun, Oñati i Usurbil reben requeriments pels criteris de contractació, i Zerain, per la seva integració en la UEMA. ²⁹ La UEMA demana una reunió amb el Govern Basc, no rep cap resposta i decideix actuar de la «mateixa manera», és a dir, implementant mesures que afavoreixin l'èuscar. El Jutjat d'Administració de Pau (França) invalida la decisió de l'Ajuntament d'Uztaritze de declarar l'èuscar oficial. ³⁰
Febrer 2015	Kontseilua convoca una manifestació a Iruña/Pamplona, sota el lema «Viurem en èuscar per sobre de les traves». ³¹
Març 2015	Urquijo interposa un recurs contra l'Ajuntament d'Altzo per haver enviat el Pla d'Euskaldunització en èuscar. ³²
Setembre 2015	El Jutjat de Donostia/Sant Sebastià avala la pràctica dels ajuntaments d'Amezketeta i Gaintza d'enviar actes en èuscar i desestima el recurs de la Delegació del Govern. ³³
Octubre 2015	Després que els ajuntaments d'Alegia, Arama, Bergara i Elgeta rebin el mateix suport jurídic, Urquijo presenta recursos contra aquesta decisió del Jutjat. ³⁴

23. <https://labur.eus/hTGUL>, consulta: febrer 2017.

24. <https://labur.eus/8i2zU>, consulta: febrer 2017.

25. <https://labur.eus/soNoG>, consulta: febrer 2017.

26. <https://labur.eus/YUyyc>, consulta: febrer 2017.

27. <https://labur.eus/SD8aV>, consulta: febrer 2017.

28. <https://labur.eus/5iEul>, consulta: febrer 2017.

29. <https://labur.eus/YUyyc>, consulta: febrer 2017.

30. <https://labur.eus/VwVnx>, consulta: febrer 2017.

31. <https://labur.eus/4gU6B>, consulta: febrer 2017.

32. <https://labur.eus/82H37>, consulta: febrer 2017.

33. <https://labur.eus/yv2QV>, consulta: febrer 2017.

34. <https://labur.eus/9s2Bk>, consulta: febrer 2017.

TAULA 2 (Continuació)
El mandat d'Urquijo i l'èuscar, pas a pas

Novembre 2015	El Tribunal Superior de la CAB dicta que l'enviament d'actes només en èuscar és legal, crea jurisprudència i no admet més recursos. ³⁵
Març 2016	Urquijo presenta un recurs contra l'entrada d'Ea a la UEMA, el novembre del 2015. ³⁶
Abril 2016	Entra en vigor la Llei 2/2016, de 7 d'abril, d'institucions locals d'Euskadi, on s'atorga la competència en matèria lingüística als municipis, ³⁷ llei sotmesa a recurs d'inconstitucionalitat per part del Govern espanyol.
Juny 2016	Arriben més sentències favorables als municipis de la UEMA i el delegat del Govern demana bloquejar momentàniament aquests recursos, a l'espera del Tribunal Superior de la CAB. Aquest tomba definitivament els recursos interposats per Urquijo arran de les actes només en èuscar, després de la nova Llei municipal aprovada. ³⁸ Finalment, Urquijo retira els recursos presentats per a la integració en la UEMA. ³⁹
Juny 2016	El PP guanya una altra vegada la repetició de les eleccions. Rajoy és investit amb el suport de Ciutadans i l'abstenció de la majoria del PSOE, però els pressupostos necessitaran més consens si han de ser aprovats. ⁴⁰
Setembre 2016	Es duen a terme eleccions autonòmiques a la CAB. El Partit Nacionalista Basc (EAJ-PNB) reforça el seu lideratge i PP i PSE-EE obtenen un dels pitjors resultats en la seva història. ⁴¹
Octubre 2016	«Urquijo retira els seus recursos contra l'èuscar». ⁴²
Desembre 2016	Javier de Andrés reemplaça Urquijo com a delegat del Govern en la CAB. ⁴³

FONT: Elaboració pròpia.

35. <https://labur.eus/MRmG8>, consulta: febrer 2017.

36. <https://labur.eus/ieKNY>, consulta: febrer 2017.

37. <https://labur.eus/Qi62k>, consulta: febrer 2017.

38. <https://labur.eus/Z58ie>, consulta: febrer 2017.

39. <https://labur.eus/44iUj>, consulta: febrer 2017.

40. <https://labur.eus/i4CwG>, consulta: febrer 2017.

41. <https://labur.eus/TTPF8>, consulta: febrer 2017.

42. <https://labur.eus/oNjMS>, consulta: febrer 2017.

43. <https://labur.eus/jk3H2>, consulta: febrer 2017.

4.2. Llista dels requeriments judicials presentats entre els anys 2011 i 2016

FIGURA 5
Llista definitiva de les actuacions judicials de l'Advocacia General de l'Estat
(Delegació del Govern a la CAB)

Abaltzisketa (4) (6)	Munitibar (2)	Elgoibar (3) (4) (5)
Aizarnazabal (4)	Mutriku (2) (3) (4) (6)	Errenteria (4) (5)
Alegia (6)	Ondarroa (2) (4)	Errezil (4)
Altzo (3) (4)	Ordizia (4)	Gaintza (6)
Amoroto (2) (4) (6)	Ormaiztegi (4)	Getaria (4)
Andoain (4)	Otxandio (2) (4) (6)	Ibarra (4)
Aretxabaleta (4) (6)	Segura (6)	Itsasondo (6)
Arrasate (4)	Urretxu (4)	Leaburu-Txarama (6)
Astigarraga (4)	Usurbil (4) (6)	Lekeitio (4) (6)
Atxondo (4)	Villabona (4)	Lezo (4)
Aulesti (4) (6)	Zizurkil (4)	Lizartza (6)
Azkoitia (4)	EITB (7)	Oiartzun (4) (6)
Beasain (4)	UEMA (2) (3) (4) (5) (6)	Oñati (4) (5) (6)
Belauntza (6)	Urola Kosta Mank. (4)	Orexa (6)
Bermeo (2) (4) (6)	Aduna (6)	Orio (4)
Berriatua (6)	Albiztur (4)	Pasaia (2) (4) (6)
Deba (4)	Altzaga (6)	Soraluze (4)
Donostia/Sant Sebastià (7)	Altzo (2)	Zerain (1)
Eskoriatza (2) (4)	Amezketza (6)	Azpeitia (4) (5) (6)
Ezkio-Itxaso (4)	Anoeta (4)	Tolosa (3) (5) (6)
Gaztelu (6)	Antzuola (6)	Zarautz (2) (3)
Hernani (4)	Arama (6)	Zestoa (4) (6)
Irura (4) (6)	Aramaio (6)	Zumaia (4) (6)
Izurtza (2) (4)	Beizama (6)	Jutjat Provincial de
Lasarte-Oria (4)	Berastegi (1) (6)	Gipuzkoa/Guipúscoa (6)*
Lazkao (4) (6)	Bergara (4) (5) (6)	Diputació Foral de
Legazpi (4)	Ea (1)	Gipuzkoa/Guipúscoa (2) (3)
Mallabia (2) (4)	Eibar (2) (4)	(4) (5) (8)
Mañaria (2) (4)	Elgeta (6)	

1. Ser membre de la UEMA

2. Plans d'euskaldunització dels ajuntaments

3. Criteris lingüístics

4. Criteris de contractació

5. Ajuts econòmics

6. Peticions de bilingüisme

7. Llei del Parlament Basc 4/2008, de 19 de juny, de reconeixement i reparació a les víctimes del terrorisme

8. Article 56 de la Llei de trànsit i article 138 del Reglament general de circulació

FONT: Elaboració pròpia, adaptat a partir d'Irureta (2016).

TAULA 3
 Actuacions de l'Advocacia General de l'Estat (2012-2016)

	Motiu per actuar								Total
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Requeriments		10	3	33		19	2		67
Recursos	3	3	4	22	8	21		1	62
Total	3	13	7	55	8	40	2	1	129

FONT: Elaboració pròpia.

Com es pot apreciar, els requeriments han estat lleugerament més freqüents que els recursos, però un total de 129 actuacions de l'Advocacia General de l'Estat, en estreta col·laboració amb la Delegació del Govern a la CAB, indiquen un alt nivell d'activitat judicial, amb tot el que això comporta.

Pel que fa a les causes per presentar recursos o requeriments, es pot observar que els motius 4 i 6 són els més recurrents, és a dir, *criteris de contractació i peticions de bilingüisme*, respectivament. Són, en definitiva, iniciatives aprovades i posades en marxa per institucions que tenen com a objectiu fixar una posició d'oficialitat «real» de l'èuscar.

5. CONCLUSIÓ

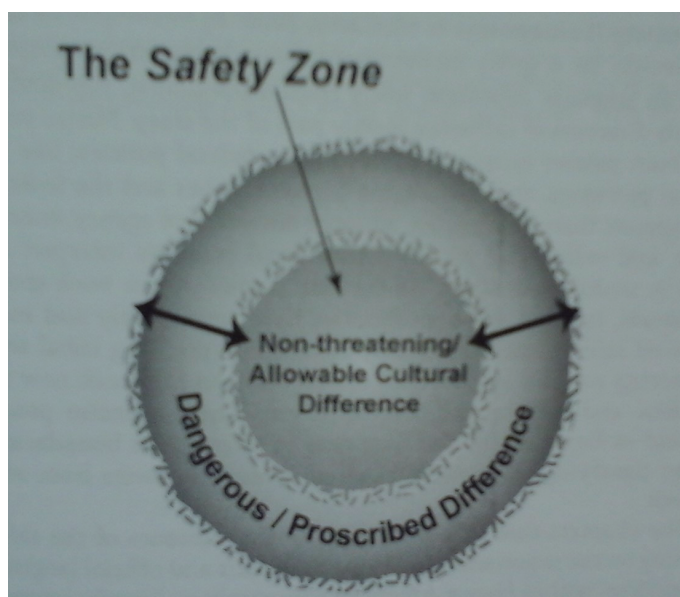
En el segon apartat dels resultats, hem pogut observar com Urquijo va presentar nombroses apel·lacions a les iniciatives que, per dir-ho d'alguna manera, implicaven un ús exclusiu de l'èuscar, ja fossin actes, convocatòries adreçades només a bascoparlants, etc. Aquesta «croada judicial» és el reflex de l'activitat judicial conflictiva adoptada per l'Advocacia General de l'Estat i avalada pel TC (Vernet, 2015).

Hem vist que la legislació de l'èuscar en la CAB necessita una actualització pel que fa a l'abast i els objectius que proposa, ja que limita l'oficialitat de l'èuscar i no permet la implementació, per falta d'una garantia jurídica, de diverses iniciatives i mesures orientades a la normalització lingüística, mesures que inclouen els municipis pertanyents a la UEMA que hem esmentat en aquest treball. La manca de voluntat política per treure l'èuscar d'aquest conflicte jurídic reforça la situació d'inseguretat jurídica de la que es diu que és la llengua pròpia de la comunitat. Tot això dependrà de l'activitat del Parlament Basc i del govern de torn, que segueixen sense modificar la perspectiva limitadora del moment en el qual es va desenvolupar la legislació referida a l'èuscar. A més, la Llei 10/1982, de 24 de novembre, bàsica de normalització de l'ús de l'èuscar, per la seva banda, invalida el dret al «no coneixement» de l'idioma per part de les administracions (BOE, 2012: 3), però, contràriament, cal tenir en compte el pronunciament de l'STC 82/1986, que declara que no hi ha obligació de saber l'èuscar, per la qual cosa ens trobem una altra vegada davant una situació en què aquesta

comunitat autònoma vol afavorir l'idioma propi i el TC resol el contrari, i la CAB adopta una actitud passiva per reconduir aquesta situació.

El problema és que certes ideologies imperants a Espanya no accepten que els idiomes «regionals» comparteixin l'espai que ara exclusivament ocupa el castellà, ja que això implica, segons el seu raonament, una greu amenaça a la unitat territorial de l'Estat. Moreno Cabrera es reafirmava recentment (2015) en descriure l'«espanyolisme lingüístic» contrari a la promoció dels idiomes que no siguin el castellà, especialment preocupats per la pèrdua de poder dels castellanoparlants. En aquest sentit, cal recordar la cita de Chomsky esmentada anteriorment. Per reforçar aquesta idea, explicarem una teoria anomenada *safety zone* ('zona de seguretat'), proposada per Teresa L. McCarty, experta en idiomes nadius de l'Amèrica del Nord.

FIGURA 6
Explicació gràfica de la zona de seguretat

FONT: McCarty, 2013: 43.

Com es pot apreciar en la figura, si una comunitat de parlants d'una llengua representa una amenaça per a l'hegemonia de la majoria, llavors cal modelar aquesta zona de seguretat fins a poder aconseguir de nou aquesta configuració social que permeti que uns dominin el grup. En aquesta pugna per l'hegemonia, les pràctiques lingüístiques del dia a dia es converteixen en camps de lluita, com hem observat en Urquijo i UEMA (Bourdieu, a Agirre i Eskisabel, 2016: 20).

I què aprenem d'aquesta situació? Fonamentalment, que els gestos que el Regne d'Espanya té cap a les minories lingüístiques de l'Estat són un simple reconeixement de «drets orientats a la tolerància», recordant la classificació de Kloss (a May, 2000: 370).

Si tinguessin com a objectiu la promoció, i no la tolerància, aquesta promoció implicaria una pèrdua de privilegis i de poder que, d'acord amb l'observat amb els recursos d'Urquijo, no sembla que sigui un escenari versemblant en aquests moments per a la majoria governant.

Totes les mesures orientades al foment de l'idioma minoritzat són ràpidament descrites mitjançant l'etiqueta *imposició*, i la forta oposició política per part dels macronacionalistes, juntament amb les sentències negatives dels tribunals, dificulten d'una manera extrema l'èxit d'aquestes mesures. A més, sectors del micronacionalisme basc s'alineen amb aquesta visió i advoquen per un discurs a favor de la «convivència i la diversitat», que moltes vegades amaga la seva poca voluntat per fer front al marcat estat subordinat de la llengua.

Uns treballs recents, entre d'altres *EGOD* (2016), *I a partir d'ara què?* (Hizkuntza Politika Sailburuordetza, HPS, 2016) i *Euskararen Txantxangorria* ('*El Pitirrojo del euskera*'), han anat encaminats cap a aquesta direcció possibilista, històricament adoptada per les institucions per evitar qualsevol conflicte. No obstant això, al número 27 de *Treballs de Sociolingüística Catalana* se suggeria d'una altra manera. En aquest número, Vila i Moreno (2016: 203) va parlar així sobre el futur de l'anomenada *sociologia del conflicte*:

El canvi fonamental de les darreres dècades no ha consistit pas a abandonar la idea de conflicte, sinó a reorientar-ne el focus des d'una sociolingüística més lingüocèntrica a una de més sociocèntrica o fins i tot molt més individualista.

Seguint aquest fil argumental, Vila i Moreno (2016: 208) afegeix que la sociolingüística del conflicte és encara útil a l'hora d'estudiar els àmbits macro dels idiomes. I quina ha estat la resposta que l'*euskalgintza* ha donat al conflicte entaulat per Urquijo? Doncs, en vista de l'esmentat fins ara, creiem que la reacció del moviment a favor de l'euscar ha estat desencertada, ja que s'ha limitat a un nivell micro (Urquijo i la seva lluita *contra l'euscar*, d'una banda, i uns quants *pobres i petits municipis*, de l'altra) i s'ha descartat l'escenari macro (la uniformitzadora política lingüística de l'Estat espanyol). Aquest clima «bel·licós» podia haver estat una gran oportunitat per crear nous marcs col·laboratius, teixir una nova xarxa de suports i construir un nou marc per a l'euscar, però s'han malgastat energies a apagar els focs encesos per una sola persona.

Arribats a aquest punt, creiem necessari alliberar l'*euskalgintza* social de la gran part de la responsabilitat, ja que el seu nivell d'indefensió jurídica no li permetia una altra cosa més que denunciar el constant assetjament que sofria per part de l'Advocacia General de l'Estat. Probablement, des d'un punt de vista comunicatiu l'estratègia adoptada per la UEMA, Kontseilua i altres entitats podia haver estat una altra, promovent una visió més àmplia del conflicte i reclamant un nou discurs i una nova actitud cap als idiomes minoritzats per part de les institucions. Dit això, un dels causants més importants d'aquesta indefensió jurídica ha estat el Govern i el Parlament Basc i la seva nul·la activitat per neutralitzar els buits legals que creaven les sentències

del TC, sense oblidar el tardà suport ofert als municipis bascoparlants en el seu conflicte amb Urquijo. Ens queda per saber si el Govern Basc ha canviat el discurs i la perspectiva que té sobre l'oficialitat i el nivell de promoció que l'èuscar hauria de tenir, pregunta que aclariria el rol que la UEMA ha de jugar segons ells en la normalització.

Arran d'això, va ser el mateix Urquijo qui va idear aquesta «croada judicial»? Serà difícil esbrinar-ho, si bé va retirar els seus recursos poc abans d'abandonar el càrrec, marxant sense fer soroll i apagant amb la seva sortida el focus mediàtic. Però més important encara, va marxar després d'haver detingut o alentit iniciatives que haguessin pogut ser de gran ajuda per a l'èuscar. Veurem què passa en els propers anys, amb el nou escenari polític i la designació de Javier de Andrés.

6. AGRAÏMENTS

L'autor voldria agrair sincerament a Paul Bilbao (director de Kontseilua), a Miren Segurola (coordinadora de la UEMA) i als periodistes Garikoitz Goikoetxea (*Berria*) i Onintza Irureta (*Argia*) la seva col·laboració desinteressada en aquest article. A Txetxu Garaio i a Sílvia Illa, la seva ajuda en la correcció i traducció d'aquest text, respectivament.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- ADREY, J. B. (2009). *Discourse and struggle in minority language policy formation: Corsican language policy in the EU context of governance*. Londres: Palgrave Macmillan.
- ADVOCACIA GENERAL DE L'ESTAT (2015). *Memoria de la Abogacía General del Estado - Dirección del Servicio Jurídico del Estado (2014)* [en línia]. <<https://labur.eus/7IyGi>> [Consulta: 3 març 2017].
- AGIRRE, L.; ESKISABEL, I. (2016). «Euskaingintza eta feminismoa: Identitateak berreraiki, demokrazia sendotu, boteretze kolektiboa bultzatu eta subalternitate eraldatzaile unibertsalak eraikitzeke proposamen bat». *BAT Soziolinguistika Aldizkaria*, vol. 98, núm. 1, p. 11-22.
- AGIRREAZKUNAGA, I. (1996). «Administrazio foral eta lokalaren ezaugarriak euskararen normalizazio bidean». *Revista Vasca de Administración Pública - Herri Arduralaritzazko Euskal Aldizkaria*, núm. 44, p. 219-236.
- (2005). «La doble oficialidad lingüística en el municipio de Vasconia». *Iura vasconiae: Revista de Derecho Histórico y Autnómico de Vasconia*, núm. 2, p. 253-279.
- ANDERSON, B. (2006). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. Londres: Verso.
- ARZOZ, X. (2008). «The implementation of the European charter for regional or minority languages in Spain». A: O'RIAGAIN, D. (ed.). *The European charter for regional or minority languages: legal challenges and opportunities*, p. 83- 107. Estrasburg: Council of Europe Publishing.

- BENGOETXEA, X. (2012). «Arnasguneak. Ezaugarriak. Zernbait arnasguneren egoeraren behaketa». *BAT Soziolinguistika Aldizkaria*, vol. 85, núm. 4, p. 75-118.
- BOE = *Llei 10/1982, de 24 de novembre, bàsica de normalització de l'ús de l'èuscar* (2012). *Boletín Oficial del Estado* [en línia], núm. 100 (26 abril). <<https://www.boe.es/boe/dias/2012/04/26/pdfs/BOE-A-2012-5539.pdf>> [Consulta: 3 març 2017].
- COLUZZI, P. (2007). *Minority language planning and micronationalism in Italy: An analysis of the situation of Friulian, Cimbrian and Western Lombard with reference to Spanish minority languages*. Berna, Suïssa: Peter Lang.
- EGOD = *Euskararen Gaineko Oinarritzko Diskurtsoak*. (2015). Sant Sebastià: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzua.
- ERIZE, X. (2016). «Euskal herritarren portaera linguistikoaren motibo subjektiboen bilakaera». *BAT Soziolinguistika Aldizkaria*, vol. 99, núm. 2, p. 113-177.
- ETXEBERRIA, H. (2015). «EAEko gehiengo euskalduna duten udalerrriak epaitegi erdalduntan». *BAT Soziolinguistika Aldizkaria*, núm. 97, p. 67-98.
- GOIKOETXEA, G. (2016a). *Euskara irabazteko bidean*. Andoain: Elkar.
- (2016b). «Baldintzak dituzten udalerrrien erdiak baino gehiago ez dira Uemako kideak». *Berria* [en línia] (5 maig). <<https://labur.eus/85Sx2>> [Consulta: 3 març 2017].
- GOIRIGOLZARRI, J. (2015). *Euskal Autonomia Erkidegoko alderdi politikoen hizkuntza politikak eta hizkuntza ideologiak 1980-2012: Eusko Legebiltzarreko hauteskunde programen azterketa*. Tesi doctoral. Bilbao: Deustuko Unibertsitatea.
- GOVERN BASC (2013). *V. Mapa Soziolinguistikoa (sarean)* [en línia]. <<https://labur.eus/bbzyP>> [Consulta: 3 març 2017].
- GRAU, M. (2007). «A step backwards or a step forwards? The politics and policies of decentralization under the governments of the Partido Popular». *Proceedings of the VII Spanish Congress on Political Science and the Administration: Democracy and good Governance* [en línia]. <<http://bit.ly/2d479f7>> [Consulta: 3 març 2017].
- GRENOBLE, L. A.; WHALEY, L. J. (2006). *Saving languages: An introduction to language revitalization*. Nova York: Cambridge University Press.
- GRIN, F. (1994). «Combining immigrant and autochthonous language rights: A territorial approach to multilingualism». A: SKUTNABB-KANGAS, T.; PHILLIPSON, R.; RANNUT, M. (ed.). *Linguistic human rights: overcoming linguistic discrimination*. Berlín: Mouton de Gruyter, p. 31-48.
- Hizkuntza Politika Sailburuordetza (HPS) (2016). *Eta hemendik aurrera zer?* Sant Sebastià: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzua.
- IRURETA, O. (2015a). «Udalerrri euskaldunak gaur egun ez dira hain euskaldunak». *Argia* [en línia] (10 maig). <<http://www.argia.eus/argia-astekaria/2460/inaki-iurrebaso>> [Consulta: 3 març 2017].
- (2015b). «Udalerrri euskaldunak inguru hauskor bezala ikertu behar dira». *Argia* [en línia] (24 maig). <<http://www.argia.eus/argia-astekaria/2462/imanol-esnaola>> [Consulta: 3 març 2017].
- (2016). «Espainiako Gobernu Ordezkariek ipinitako errekerimendu eta helegiteak». *Argia* [en línia] (maig). <<https://www.uma.eus/wp-content/uploads/2016/06/zerrenda.jpg>> [Consulta: 3 març 2017].
- IZAGIRRE, K. (2010). *Autopsiarako frogak*. Sant Sebastià: Susa.
- LAPONCE, J. A. (1984). *Langue et territoire*. Quebec: Presses de l'Université Laval.

- LÓPEZ NIETO, L. (2009). «20 años del Partido Popular: del aislamiento al liderazgo». *Cuadernos de Pensamiento Político* [en línea], núm. 24, p. 175-198. <<http://bit.ly/2dei73N>> [Consulta: 3 març 2017].
- MARKO, J. I. (2013). «Udalergi Euskaldunen Mankomunitatea. 20 urteko ibilbidearen azterketa». *BAT Soziolinguistika Aldizkaria*, vol. 87-88, núm. 2-3, p. 203-233.
- MAY, S. (2000). «Uncommon languages: the challenges and possibilities of minority language rights». *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, vol. 21, núm. 5, p. 366-385.
- MCCARTY, T. (2013). *Language planning and policy in native America: History, theory, praxis*. Bristol: Multilingual Matters.
- MCRÆ, K. (1975). «The principle of territoriality and the principle of personality in multilingual states». *International Journal of the Sociology of Language*, núm. 4, p. 33-54.
- MORENO CABRERA, J. C. (2008). *El nacionalismo lingüístico: Una ideología destructiva*. Barcelona: Península.
- (2015). «El españolismo lingüístico como fuente de conflicto». A: CAGIAO Y CONDE, J.; JIMÉNEZ-SALCEDO, J. (ed.). *Políticas lingüísticas en democracias multilingües*. Madrid: Catarata, p. 29-50.
- PUIG SALELLAS, J. M. (2009). *Doble oficialitat i llengua pròpia: dues llengües i un territori*. Barcelona: Fundació Noguera; Madrid: Marcial Pons.
- REGNE D'ESPANYA (1978). *Constitución española* [en línea]. <<https://labur.eus/1boxm>> [Consulta: 3 març 2017].
- SOZIOLINGUISTIKA KLUSTERRA (2012). *Hizkuntzen kale-erabileraren VI. Neurketa*. Andoain: Soziolinguistika Klusterra.
- TOPAGUNEA (2015). *Berrikasi eta berrikusi*. Andoain: Topagunea.
- UEMA = UDALERRI EUSKALDUNEN MANKOMUNITATEA (2017). «NOR GARA» [en línea]. <<http://www.uema.eus/nor-gara/>> [Consulta: 3 març 2017].
- URRUTIA LIBARONA, I. (2000). «Udalergi euskaldunak eta zuzenbidea». *BAT Soziolinguistika Aldizkaria*, núm. 34, p. 31-43.
- (2015). «Euskarazko udal jarduerak ba al dute lege babes eraginkorrik? Normalizazio eredu berri baten bila». *BAT Soziolinguistika Aldizkaria*, núm. 95, p. 31-70.
- (2016). «Crónica legislativa del País Vasco: Primer semestre de 2016». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 66, p. 288-306.
- VERNET, J. (2015). «Los conflictos lingüísticos abiertos en la jurisprudencia constitucional española». A: CAGIAO Y CONDE, J.; JIMÉNEZ-SALCEDO, J. (ed.). *Políticas lingüísticas en democracias multilingües*. Madrid: Catarata, p. 51-89.
- VILA I MORENO, F. X. (2016). «Sobre la vigència de la sociolingüística del conflicte i la noció de normalitat lingüística». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 26, p. 199-217.